

De Talis-krant is een uitgave van het Nederlandse Talis-team Juni 2014

TALIS-KRANT

In het OESO-onderzoek Teaching and Learning International Survey (Talis) staan de leer- en werkomstandigheden van leraren in de onderbouw van het voortgezet onderwijs centraal. Er hebben 33 landen over de hele wereld deelgenomen aan Talis 2013, waaronder Nederland. Deze krant geeft een voorproefje van de resultaten. Tegelijk met de krant verschijnt het Talis-rapport van de OESO, dat uitgebreid verslag doet van de internationale resultaten.

Alle hulde gaat uit naar de schoolcoördinatoren, de schoolleiders en de leraren van de deelnemende scholen. Dankzij hun medewerking is een prachtige respons gehaald van 76%. Dat geeft aan dat internationaal vergelijkende gegevens over de leer- en werkomstandigheden van leraren niet alleen op papier interessant zijn.

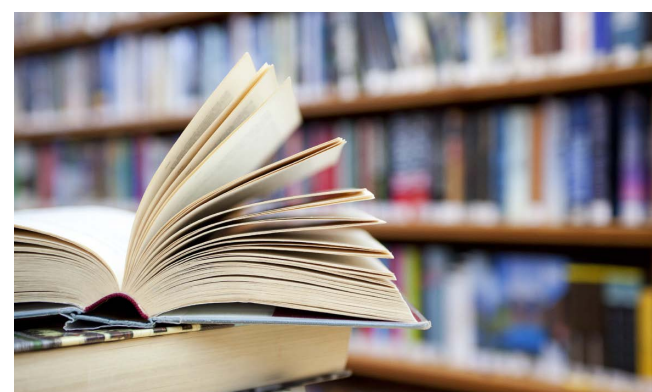
Dat leraren en schoolleiders het belang inzien van deelname aan Talis bleek ook uit onze gesprekken voor deze Talis-krant. Onderwerpen als de begeleiding van leraren, professionele ontwikkeling, werktevredenheid en schoolklimaat leven onder de schoolleiders en de leraren, omdat het over hun dagelijkse werkelijkheid gaat. Wij danken dan ook iedereen die wij mochten interviewen hartelijk voor hun tijd en de boeiende gesprekken.

Een speciaal woord van dank aan de onderwijsorganisaties die gedurende het gehele traject bij Talis 2013 waren betrokken. Zonder hun bijdrage en inzet was het niet gelukt om van Talis 2013 een succes te maken. Dat zijn, op alfabetische volgorde: AOb, CNV Onderwijs, FvOv, Onderwijscoöperatie, Platform VWO en de VO-raad.

Wij wensen u veel leesplezier.

Mede namens het ministerie van OCW,
Het Nederlandse Talis-team

Professionele ontwikkeling door samen te leren

De meeste docenten nemen gedurende het schooljaar deel aan activiteiten in het kader van hun professionele ontwikkeling, zo blijkt uit Talis 2013. De meest voorkomende activiteiten zijn cursussen/workshops (78%) en onderwijsconferenties of –seminars (46%). Maar ook individueel of gezamenlijk onderzoek (38%), begeleiding, observatie en/of coaching van collega's (34%) en deelname aan een netwerk gericht op de professionele ontwikkeling van docenten (30%) maken regelmatig deel uit van de professionele ontwikkelingsactiviteiten.

Deelname activiteiten professionele ontwikkeling

Waarom is het belangrijk dat leraren zich blijven scholen? Simon Belder (directeur Christelijk Lyceum Delft) stelt het als volgt: "Een school is er om te leren, en het zou raar zijn als je dan de leraren geen mogelijkheid geeft om zich te ontwikkelen en nieuwe dingen te leren terwijl je dat wel van de leerlingen verwacht."

Om dat te realiseren heeft het Christelijk Lyceum iets gedaan dat op het eerste gezicht paradoxaal lijkt: het heeft de tijd voor professionalisering zoals die in de cao aangegeven staat, standaard verlaagd ten behoeve van de tijd voor lesgeven inclusief voorbereiding en nakijkwerk. Maar docenten met een gerichte professionaliseringsvraag kunnen juist extra tijd voor professionalisering krijgen als ze vooraf een goed plan indienen. Belder verwacht dat op die manier mensen beter zullen nadenken en in gesprek zullen gaan met de

leidinggevende over hun ontwikkeling. Zij krijgen zo meer zelf de regie in handen.

Jan Rijkers (voorzitter centrale directie Het Hooghuis in Oss) vertelt op zijn beurt hoe binnen de scholen van het Hooghuis de keuze voor professionele ontwikkelingsactiviteiten tot stand komt. "We voeren jaarlijks met onze docenten een gesprek over wat zij nodig hebben. Hierbij geeft de leidinggevende ook aan wat die denkt dat een docent nodig heeft. De resultaten worden gebundeld en de verslagen worden in de schoolleiding besproken, zodat duidelijk is welke scholing nodig is. Op basis daarvan krijgen vervolgens de docenten de gelegenheid om deze scholing te volgen of een coachingstraject in te gaan. We maken hierbij onder meer gebruik van de lerarenbeurs, die vanuit de overheid beschikbaar is voor docenten die zich verder willen ontwikkelen. Daarnaast schakelen we zoveel mogelijk eigen docenten in voor het geven van trainingen aan hun collega's. Daar leren ze zelf ook van."

Dat docenten veel kunnen leren van het overdragen van hun ervaring aan anderen, zegt ook Ranko Steusel (docent Klassieke Talen Calandlyceum Amsterdam en schoolopleider). "Via opleiden in de school en de vragen van studenten reflecteert een docent vanzelf meer op het eigen handelen. Dat is effectiever dan deelname aan cursussen en conferenties. Je leert ook veel van de uitwisseling tussen de begeleidende docenten. Dat we het van elkaar horen in de eigen school, dat geeft het sterkste leereffect."

Waar gaat Talis 2013 over?

Talis gaat over leraren en hun schoolleiders in de onderbouw van het voortgezet onderwijs. De vragenlijsten zijn ontwikkeld door internationale experts, in samenwerking met vertegenwoordigers van alle deelnemende landen.

De vragenlijst voor schoolleiders richtte zich met name op:

- hun opleiding en professionele ontwikkeling;
- hun leiderschap en bestuur;

- de wijze van beoordeling van leraren;
- het schoolklimaat.

In de vragenlijst voor leraren kwamen de volgende aspecten aan bod:

- de opleiding en professionele ontwikkeling van leraren;
- de wijze van beoordeling van leraren;
- onderwijsmethoden en lesstijlen van leraren;
- het schoolklimaat en schoolleiderschap.

Begeleiding nieuwe leraren essentieel

Uit Talis 2013 blijkt dat gemiddeld 66 procent van de scholen in alle Talis-landen een inwerkprogramma voor beginnende leraren heeft. In Nederland hebben vrijwel alle scholen (93%) een inwerkprogramma voor nieuwe leraren. In tegenstelling tot veel andere landen gaat het hierbij niet alleen om beginnende leraren, maar om alle leraren die nieuw zijn op de school.

Een goed inwerkprogramma voor nieuwe leraren is van essentieel belang. Mede daarom is een aantal Amsterdamse scholen gestart met het project 'Terug met dat tekort!'. Daarin willen zij van elkaar leren wat werkt bij de begeleiding van starters. "Er is altijd een verschil geweest in de wijze waarop besturen omgaan met startende docenten", zegt Marco Snoek (opleider en lector bij de HvA). "Voorheen was de insteek vooral het voorkomen van uitval. Langzaam zie je nu dat er meer aandacht is voor het ontwikkel-leerproces: hoe kunnen startende docenten zich ontwikkelen en waarheen leidt de ontwikkeling? We willen die beginperiode formaliseren als een soort 'juniorfase' waarin meer tijd wordt gegeven voor ontwikkeling."

Bij het project zijn begeleiders van 11 scholen betrokken en ook de nieuwe docenten zelf. Ranko Steusel (docent Klassieke Talen Calandlyceum en schoolopleider) is een van de betrokkenen. Hij benadrukt het belang van de aanwezigheid van nieuwe docenten bij het overleg: "Zij kunnen zelf het beste aangeven waaraan ze behoefte hebben en wat voor hen werkt." Het streven is dat het overleg een *community of practice* wordt met als vraag: zijn we op basis van gedeelde kennis in staat om een aantal instrumenten te ontwikkelen waar scholen mee kunnen werken. Er wordt niets top-down opgelegd, scholen en besturen zijn zelf verantwoordelijk voor de uitvoering.

Vijfjarig scholingstraject nieuwe docenten

Het Christelijk Lyceum Delft (CLD) heeft sinds een aantal jaar een begeleidingsstructuur voor de eerste vijf jaar dat een

Ranko Steusel (Calandlyceum) en Marco Snoek (HvA)

docent op de school werkt. Directeur Simon Belder: "Als je hier binnenkomt als starter, moet je binnen vijf jaar op LC-niveau kunnen functioneren, dat is het uitgangspunt. Om dit te bereiken is er een passend scholingstraject opgezet voor beginnende docenten. In het eerste jaar bevat het traject veel verplichte onderdelen, het tweede en het derde jaar is er veel aandacht voor intervisie, en het vierde en vijfde jaar is er steeds meer variatie, afhankelijk van wat de docent zelf nodig heeft. Die laatste twee jaar wordt de docent gekoppeld aan een ervaren docent. Na vijf jaar moeten ze er echt staan als LC-docent. Als ze dat niveau eerder bereiken, kunnen ze echter ook eerder promoveren naar een hogere schaal."

Suzanne van der Waal (docent scheikunde en lid bestuurscommissie bovenbouw van de NVON voor het

vak scheikunde) ziet als een voordeel van deze structuur dat eerstejaars docenten zowel een vakinhoudelijke als een algemene begeleider hebben. De laatste heeft vooral een rol als het gaat om zaken als schoolcultuur en klassenmanagement: "De algemene begeleider gaat niet over de beoordeling, dus met hem/haar kan de beginnend docent alles bespreken en zich daar veilig bij voelen." Verder merkt zij op dat jonge docenten in haar school mede dankzij het uitgebreide scholingstraject al vrij zelfverzekerd zijn. "Zij zijn ook zeker genoeg om open te staan voor feedback, wat toch vaak inhoudt dat er commentaar wordt gegeven op hun lesgeven." Andersom biedt vooral de één op één begeleiding in de laatste twee jaar van het scholingstraject niet alleen ontwikkelingskansen voor de beginnend docent, maar ook voor de ervaren docent.

Starter: prettig dat er iemand meekijkt

Eveline Pollmann werkt sinds augustus 2012 als docent Nederlands op het CLD en is trainee bij Eerst de Klas. Als beginnend docent is zij heel tevreden over de begeleidingsstructuur van het CLD. "Ik heb veel vergelijkingsmateriaal door mijn deelname aan Eerst de Klas. Als ik hoor hoe het bij sommige andere trainees op school gaat, mag ik in mijn handjes knijpen dat het bij ons zo goed geregeld is."

Niet alleen de inhoud van het traject, maar ook de duur ervan is uitzonderlijk; Pollmann kent vrijwel niemand binnen Eerst de Klas die na het eerste jaar nog steeds een begeleidingstraject heeft. Wat maakt dat het werkt, is voor haar vooral het gevoel dat je gezien wordt. "Het is prettig dat er iemand is die begrijpt wat je doormaakt, weet waar je tegenaan loopt, en dat er anderen zijn die hetzelfde meemaken. En het is gewoon prettig dat er ook iemand meekijkt en feedback geeft."

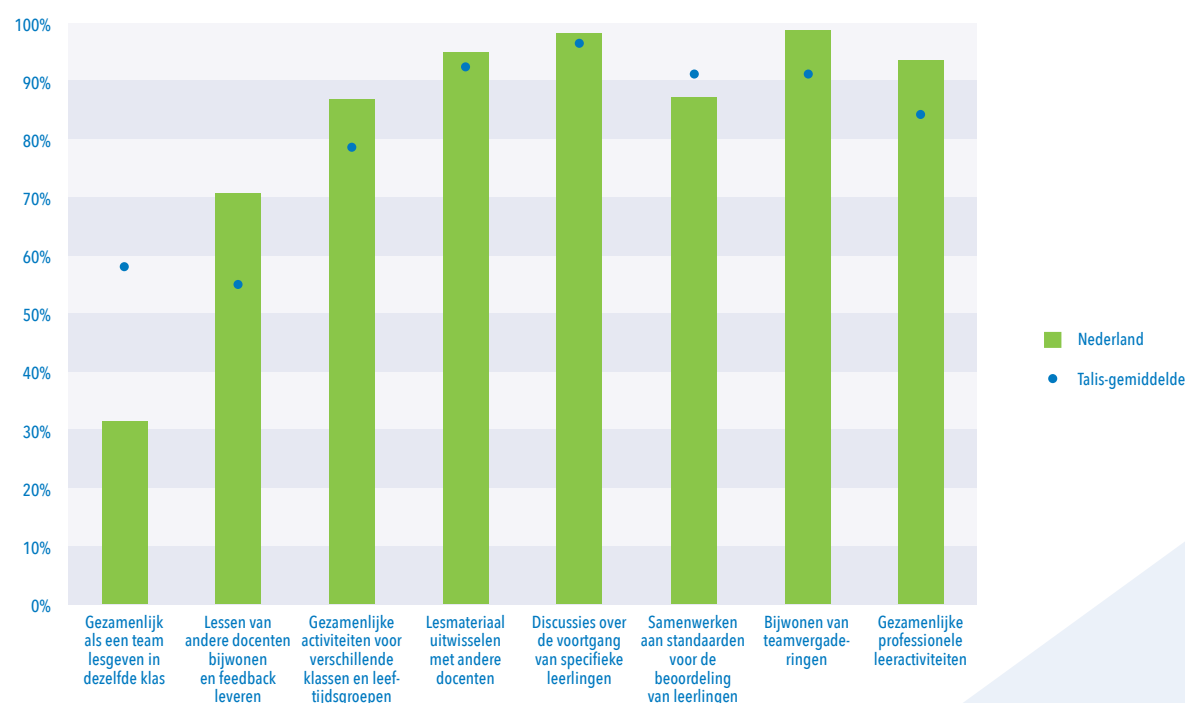
Per saldo is de aandacht voor begeleiding van beginnende docenten profijtelijk voor de hele school. Zo zijn nu ook de meer ervaren docenten gewend geraakt aan intervisie; die is vanzelfsprekend geworden. "Niemand in de school kijkt er meer van op als je bij elkaar in de les komt kijken," aldus Van der Waal.

Simon Belder en Suzanne van der Waal
(Christelijk Lyceum Delft)

Professionele leergemeenschap: 'Structureel gebruikmaken van de aanwezige kennis'

Een professionele leergemeenschap is een school waarbinnen leraren samenwerken aan hun professionele ontwikkeling, oftewel collectief leren en verbeteren. Uit Talis 2013 blijkt dat bijna alle leraren in het voortgezet onderwijs in Nederland wel eens deelnemen aan een gezamenlijke leeractiviteit (93%). Gezamenlijk lesgeven wordt in Nederland (31%) echter beduidend minder vaak gedaan dan gemiddeld in alle landen die aan Talis hebben deelgenomen (58%).

Verschillende studies wijzen uit dat gezamenlijk leren binnen de eigen organisatie positieve effecten heeft op de professionele ontwikkeling van leraren. Het Sint Nicolaaslyceum in Amsterdam (Nicolaas) heeft in schooljaar 2012/2013 deelgenomen aan het project leerKRACHT van de gelijknamige stichting. Leraren stellen in een leerkring hun eigen leervraag en verzamelen informatie daarover. Opgedane inzichten proberen zij vervolgens uit in de praktijk, met ondersteuning van een externe coach. Vanwege het succes is Nicolaas dit schooljaar gestart met vier leerkringen, waarvan één specifiek voor nieuwe leraren. Madeleine Lodeweges, conrector onderbouw en leraar levensbeschouwing: "Je hebt een structurele en organiseerbare aanpak nodig waarin de leervragen van leraren centraal staan. Door deze leervragen regelmatig terug te laten komen en door gericht te zijn op het primaire proces, heeft deze constructie absoluut meerwaarde ten opzichte van een training buiten school. Wil je structureel leren in de school dan moet je dat met elkaar doen, op de werkvloer." Toch is deelname aan een leerkring niet verplicht, en, zo erkent Lodweges, "dan kiezen sommigen voor de korte termijn, de waan van de dag". Niettemin hoopt de conrector op 12 leerkringen in het nieuwe schooljaar. "Daarvoor moeten echter nog wel wat leraren worden verleid. Dat kan alleen

door met hen individueel in gesprek te gaan; je moet de meerwaarde helder uitleggen. Geen werkgroepen over een of andere thema, maar leerkringen gericht op het verbeteren van de lespraktijk."

Facilitering vanuit schoolleiding, uitvoering door leraren zelf

De leerkringen zijn ingebed in de jaarkalender van de school. Daarbij horen ook de lesbezoeken, het gezamenlijk voorbereiden van de lessen, de evaluaties van de activiteiten en de ondersteuning door een externe coach. De schoolleiding faciliteert, maar de initiatieven binnen de leerkringen en de uitvoering komen vanuit de leraren zelf. Niels Ypenburg, vier jaar leraar biologie op Nicolaas en schoolopleider: "Ik heb zelf ook gebruik gemaakt van de leerkring omdat ik dit schooljaar voor het eerst wiskunde geef. Een boeiende biologieles geven is voor mij niet zo moeilijk, maar hoe doe ik dat met wiskunde? Met twee andere wiskundeleraren hebben we gezamenlijk een les voorbereid en alle drie dezelfde les gegeven. Het belangrijkste van een leergemeenschap is gebruikmaken van de aanwezige kennis in de school. Daar moet dan wel een structuur voor worden geboden waardoor het niet vrijblijvend is."

Kijken naar wat een leerling nodig heeft

Meer dan de helft van de Nederlandse leraren (54%) heeft behoefte aan scholing op het gebied van gedifferentieerd lesgeven, zo blijkt uit Talis 2013. Jan-Willem van den Bos (docent geschiedenis op het Jan van Egmond Lyceum en Leraar van het Jaar 2013 VO) is mede verkozen tot Leraar van het Jaar omdat hij hier goed in is. Is differentiatie iets dat aangeleerd kan worden of komt het vooral door ervaring?

Jan-Willem van den Bos (Leraar van het Jaar 2013 VO)

Van den Bos: "In het begin gaf ik les in zowel vmbo als gymnasium. Die leerlingen kun je niet dezelfde les geven, en daardoor heb ik leren kijken naar wat een leerling nodig heeft. In het team bespreken we ook met elkaar wat de oorzaak zou kunnen zijn als een leerling niet meekomt. Ik geloof niet dat achterblijvende resultaten komen doordat leerlingen het niet kunnen: de meeste leerlingen kunnen het wel, maar moeten anders aangestuurd worden. De docent is als een voetbalcoach: om het team (de klas) beter te maken, moet je wel de individuele spelers en hun afzonderlijke kwaliteiten kennen."

Die aanpak binnen het team is erg belangrijk. Van den Bos: "Met elkaar praten levert veel succes op, dat bleek tijdens de Teacher Summit ook uit de resultaten in andere landen. In Nederland zijn docenten nog te veel keizer in hun eigen rijk, terwijl je heel veel van elkaar kunt leren. Je kunt bijvoorbeeld gebruikmaken van intervisie door te kijken bij een docent die goed kan differentiëren. Of je kunt in het team een aantal goede voorbeelden bij elkaar brengen, deze met elkaar uitproberen en dan evalueren. Samen in een sectie de lessen voorbereiden kan ook een sterke vorm zijn, of werken in de klas met vier tafels met elk een andere opdracht en dan de groepen rouleren, zodat je elke groep op het juiste niveau uitleg kunt geven."

Van den Bos denkt dat een drempel voor de docent de angst is om de grip kwijt te raken en het beoogde resultaat niet te halen. "Maar het werkt," zegt hij: "leerlingen gaan met meer plezier naar school en het is niet langer wij/zij, maar wij samen, ze willen harder voor je werken."

Iedereen moet verantwoordelijkheid nemen, maar wel in gezamenlijkheid

Een positief schoolklimaat waarin mensen met elkaar samenwerken en hun verantwoordelijkheid delen, is van grote invloed op hoe leraren in hun werk staan; dit versterkt het gevoel van steun. Dit blijkt zowel uit Talis 2013 als uit Talis 2008. Hoe kun je zorgen voor een positief schoolklimaat? Volgens verschillende onderzoeken speelt de schoolleider daarin een belangrijke rol. Maar ook de leraren zelf, zo betogen Joost Kentson en René Kneyber.

Kentson is sinds 14 jaar rector, waarvan de laatste zeven jaar van het Oosterlicht College. In 1999 is hij verkozen tot de eerste Leraar van het Jaar, en nog steeds geeft hij les naast zijn schoolleiderstaken. Hij is bovendien voorzitter van de Onderwijscoöperatie. Kneyber werkt 11 jaar als leraar wiskunde en ict op het Oosterlicht; daarnaast is hij auteur en geeft hij trainingen. Beiden zetten zich actief in om het onderwijs te verbeteren.

Ruimte en verantwoordelijkheid geven vanuit vertrouwen

Kentson: "Iedereen is het erover eens dat de leraar een sleutelpositie heeft als het gaat om goed onderwijs. Maar de wijze waarop de leraar het beste in die positie komt en blijft, daarover verschillen de meningen. Ik geloof dat je de leraar ruimte en verantwoordelijkheid moet geven en dat je hem daarover verantwoording moet laten afleggen. Dat moet in balans zijn."

Kneyber: "Als ik een idee heb voor verbetering, is het belangrijk dat ik daarin niet word tegengehouden, en dat de schoolleiding erop vertrouwt dat wat ik doe in het belang is van ons onderwijs. Zo had ik zeven jaar geleden het gevoel dat de professionalisering binnen de school beter kon. Kentson was net rector en vroeg of ik met een voorstel kon komen. Met een paar collega's stelden we toen voor om de studiebijeenkomsten door eigen leraren te laten geven. Driekwart van de professionalisering wordt nu door eigen mensen gegeven."

Scholen lopen tegen praktische problemen aan als het gaat om professionalisering, zoals het rooster en het regelen van vervanging. Roosterproblemen vormen ook vaak een drempel om deel te nemen aan professionaliseringsactiviteiten, zo blijkt uit Talis 2013. Kentson: "Voor een deel moet je die last accepteren. Maar je kunt het ook slimmer organiseren en creatieve oplossingen bedenken. Als je denkt dat onderwijs alleen kan als de 'heilige drie-eenheid' er is, dus een lokaal, een leraar en leerlingen, dan kom je nergens. Het is toch raar dat scholen zich niet anders gaan organiseren als ze elk jaar tegen hetzelfde probleem aanlopen?"

Kneyber: "Leraren hebben de perceptie dat ze niets in te brengen hebben. Dat heeft twee kanten: de schoolleiders die leraren niet benaderen als professionals die weten waarmee ze bezig zijn, en de leraren die afwachten wat hen wordt opgelegd. Leraren moeten weer zelf dingen oppakken."

Kentson: "Als je je als sector wilt ontwikkelen en professionele kwaliteit wilt, dan moet je het onderwijs anders organiseren. Hiervoor moet iedereen zijn eigen verantwoordelijkheid nemen, maar wel in het besef dat je onderwijs samen maakt. Dan gaat het om schoolleiders en leraren, de bonden en sectorraden en de politiek. Het is eigenlijk simpel: alle betrokkenen moeten ophouden met polariseren en de leraar in de sleutelpositie brengen waarin hij thuishoort. Geef verantwoordelijkheid aan de leraar. En leraren, pak deze verantwoordelijkheid dan ook."

Joost Kentson en René Kneyber
(Oosterlicht College)

Planning Talis 2013

De officiële presentatie van het internationale rapport van de OESO vindt plaats tijdens een ministersconferentie op 25 en 26 juni in Japan. Het nationale rapport, waarin specifiek wordt ingegaan op de Nederlandse resultaten wordt op 8 oktober gepubliceerd, de dag van het Lerarencongres. Beide rapporten zijn, vanaf publicatiedatum, te downloaden via: www.talis2013.nl.

De planning voor overige publicaties gebaseerd op Talis 2013 is als volgt:

- Zomer 2015: Rapport Europese Commissie over professionele ontwikkeling
- Zomer 2015: OESO-themaraapport 'Leadership in teaching'
- Najaar 2015: OESO-themaraapport 'Teaching profession and the status of teaching'

Meer weten?

Deze Talis-krant bevat slechts een klein deel van de Talis-resultaten. Voor meer resultaten van Talis 2013 in Nederland en daarbuiten verwijzen wij u naar de Talis-website www.talis2013.nl. Deze website bevat naast algemene informatie over Talis ook verwijzingen naar de internationale rapporten. Vanaf 8 oktober is hier ook het nationale rapport over Talis 2013 te vinden, evenals een tabellenbijlage. Meer informatie over Talis is ook te vinden via de website van de OESO (www.oecd.org/talis).

Deze geeft tevens toegang tot de internationale databases van Talis 2008 en 2013.

Zowel de organisatie van Talis 2013 als de analyses en rapportage voor het nationale rapport zijn uitgevoerd door het Nederlandse Talis-team van Ecorys, in opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Contactpersonen zijn Eva van der Boom (National Project Manager) en Mirjam Stuivenberg (Assistent National Project Manager). Zij zijn bereikbaar per e-mail (talis@ecorys.com) en telefoon (010 453 85 15).

De volgende onderwijsorganisaties steunen de deelname van Nederland aan Talis 2013 en zijn actief betrokken:

AOB-Algemene Onderwijsbond

CNV Onderwijs

onderwijs
coöperatie
van, voor en door de leraar

Vakinhoudelijke Verenigingen Voortgezet Onderwijs
PLATFORM VVO

VVO
raad

Colofon

Redactie en coördinatie: Ecorys Nederland

Fotografie: Michel Mees, OCW en anderen

Vormgeving en productie: ROB Reclame Zwijndrecht

Oplage: 4000